

TRECUTE VIEȚI
DE DOAMNE ȘI DOMNIȚE

Constantin Gane (1885–1962), prozator și memorialist, descendent din vechea familie a Găneștilor, s-a născut la Botoșani și a făcut studii de drept în Germania, la Rostock, unde și-a luat doctoratul în 1910. După întoarcerea în țară lucrează vreme de cincisprezece ani ca avocat la Botoșani și București. Se înscrie în 1913 ca voluntar în campania militară din Bulgaria, apoi luptă în trupele române din Primul Război Mondial. Va consemna aceste experiențe în *Amintirile unui fost holeric* (1914, Premiul Academiei Române) și *Prin viroage și coclauri. 1916–1917* (1922). Publică proză (îndeosebi cu subiect istoric), articole, note și cronici, corespondență, însemnări de călătorie, piese de teatru, fragmente de roman în revistele vremii (*Epoca*, *Universul literar*, *Curentul*, *Convorbiri literare*, *Revista Fundațiilor Regale* etc.). În 1937 înființează și conduce, la București, revista *Sânziana*. Ține numeroase conferințe și are, între 1929 și 1937, o serie de intervenții radiofonice pe teme istorice, culturale sau literare. În 1934 devine membru al Societății Scriitorilor Români. Între anii 1940 și 1941, ca ambasador al României la Atena, pledează pentru drepturile românilor macedoneni. Condamnat de regimul comunist în 1949, moare în închisoarea din Aiud, la vârsta de 77 de ani, fiind aruncat într-o groapă comună.

Pasionat de cunoașterea trecutului, Gane întreprinde călătorii în țară și în străinătate, scotocește arhive și biblioteci, vizitează muzee și monumente de artă, consemnează tradiția orală. În perioada interbelică scrie numeroase volume de proză istorică: *Pe aripa vremii* (1923), *Farmece. Viața lui Despot-Vodă* (1933), *Acum o sută de ani. Cronica lunară a anului 1834* (1935), *Acum o sută de ani. Cronica lunară a anului 1835* (1935), *Dincolo de zbućiumul veacului* (1939), *Neamul Mavrodinești din Țara Românească și Moldova și monografia familiei Ion Mavrodi vel hatman* (1942).

Se afirmă ca autor de succes mai cu seamă prin scrierile istorice dedicate personalităților feminine din istoria românească: *Trecute vieți de doamne și domnițe* (I–III, 1932–1939, vol. I e premiat de Academia Română), *Domnița Alexandrina Ghica și contele D'Antraigues* (1937) și *Amărâte și vesele vieți de jupâne și cucoane* (1943).

C. Gane

TRECUTE VIETI
DE DOAMNE SI DOMNITE
Cele mai frumoase istorii

Ediție îngrijită, selecție și note de
CRISTINA CIOABĂ

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Cătălin Cioabă
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Ioana Vilcu, Cecilia Laslo
DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Lucrare apărută cu acordul COPYRO –
Societate de gestiune a Drepturilor de Autor

© HUMANITAS, 2014, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Gane, C.

Trecute vieți de doamne și domnițe: cele mai frumoase
istorii / C. Gane; îngrijitor de ed.:

Cristina Cioabă. – București: Humanitas, 2014

ISBN 978-973-50-4617-0

I. Cioabă, Cristina (ed.)

396(498):94(498):929

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

La vremea apariției ei, cartea lui Constantin Gane *Trecute vieți de doamne și domnițe* s-a bucurat atât de aprecierea criticii de specialitate, cât și de cea a publicului larg. Primul volum a fost premiat de Academia Română, iar lucrarea a devenit în epocă un adevărat bestseller, fiind publicată în mai multe ediții succesive între 1932 și 1944. Autorul, a cărui viață a fost brusc mutilată odată cu instaurarea regimului comunist în România (arestat în 1949, a murit în închisoarea din Aiud în 1962), n-a mai avut însă ocazia să pregătească sau să revadă edițiile ulterioare. Firește, abia odată cu reabilitarea sa cartea a putut fi din nou publicată (prima reeditare s-a făcut la Editura Junimea din Iași, în anii '70), dar într-o formă vizibil ajustată la imperatiivele ideologice ale epocii, deci cenzurată.¹

Ediția de față, care antologhează cele mai frumoase istorii ce le au ca protagoniste pe doamnele și domnițele din Țara Românească și Moldova, dorește să-i prilejuiască cititorului de azi o lectură nouă a acestei cărți. Originalitatea reconstituirii trecutului ține, la Constantin Gane, tocmai de talentul său de povestitor, de capacitatea sa de a face un desant total în epoca pe care o cercetează și de a deveni – împreună cu cititorul – un martor al evenimentelor de atunci. Tocmai dimensiunea epică a cărții ne oferă acea imagine a trecutului, în virtutea căreia îl putem asimila într-un fel original: trecutul ca o poveste, sau, mai bine zis, ca o *mie și una de povești*. Cartea nu ne prezintă așadar o *istorie* unică, o succesiune rece de fapte, ani, evenimente, ci un șir de *istorii*. Iar toate aceste povești, puse laolaltă, recompun caleidoscopic trecutul, surprinzând în culori proaspete atmosfera fiecărei epoci în parte. Pagină cu pagină, istoria românilor se țese din firele acestor istorii care se petrec *aieva*.

1. *Trecute vieți de doamne și domnițe*, ediție în trei volume îngrijită de Victor Leahu, Editura Junimea, Iași, 1971–1973. De pildă, mottoul din Friedrich Nietzsche, pe care Gane l-a pus în deschiderea ediției sale din 1941, a dispărut din edițiile următoare. L-am repus, acum, la locul său.

Cine deschide această carte va descinde într-o clipă la curtea voievozilor români din timpurile vechi: va trece din sala tronului în iatac, va privi apoi de pe zidurile cetății luptele dintre falnicii cavaleri și sălbaticii cazaci pentru a apăra o preafrumoasă Doamnă, se va plimba nestingherit prin grădinile înmiresmate ale palatelor brâncovenesti, va sta alături de nuntași veseli, dar și de boieri înlăcrimați. Va trage cu urechea la intrigile ce leagă și dezleagă domniile, va asista la încoronări pline de fast, dar și la crude maziliri. Va călători la Stambul sau la curțile marilor împărați, în frumoasa Veneție, dar și în ținuturile sălbatice locuite de tătari. Peisajul astfel dezvăluit, în lumina talentului de mare povestitor care a fost C. Gane, este seducător, în ciuda dramelor și a tragediilor cu care viața acestor femei s-a identificat cel mai adesea. De la Doamna Clara până la Marișica Bibescu, poveștile se citesc pe nerăsuflute, asemenea acelor depănate cândva de o prințesă care știa că viața ei atârnă de firul tors al vorbelor „dulci, gingașe, miezoase și zemoase“ cu care îndulcea mânia sultanului.

În fond, acesta a fost și criteriul cu care am operat în selecția de față: am încercat să păstrăm neîntrerupt firul fiecărei povestiri. Textele au fost deci înlănțuite urmând principiul *narativității*, lucru care a făcut adesea necesară eliminarea unor capitole sau pasaje care conțineau date și fapte de interes istoric mai ales în epoca apariției cărții și care, nu de puține ori, întrerupeau fluxul narativ. A fost de asemenea necesară, nu de puține ori, comasarea alineatelor din text, pentru a conferi astfel unitate relatărilor despre unul și același eveniment. Am acordat deci întâietate *povestitorului* Gane, care face în această carte, după cum el însuși spune, în primul rând „istorie anecdotică“ (cf. p. 510), însă de la înălțimea documentelor istorice pe care le-a cercetat cu pasiune întreaga viață.

Prezentul volum a fost alcătuit pe baza edițiilor interbelice dintre 1932 și 1944¹, precum și pe baza ediției în două volume apărute la Editura Universitas, Chișinău, în 1991. Am păstrat grafia specifică a autorului în cazul numelor proprii (de ex. Callimaki, Caradja), precum și majusculele curente în epocă (Domn, Doamnă, Vodă etc.). Pasajele eliminate le-am marcat de fiecare dată cu [...]. Notele autorului au fost plasate în josul fiecărei pagini, numerotate, în vreme ce notele editorului au fost marcate cu asterisc.

CRISTINA CIOABĂ

1. Editura Universul, București, 1932 (vol. 1), 1935 (vol. 2), 1939 (vol. 3), reeditare integrală în 1943 (vol. 1, 2), 1944 (vol. 3).

PREFAȚĂ

Domnul C. Gane cunoaște perfect baza documentară a icoanelor pe care cu meșteșug literar le înfățișează publicului capabil de a ceti, în acest vârtej de nebunie și de înșelăciune, literatură bună.

Talentul său învie figuri cari nu meritau să fie uitate. Astfel de vieți ca acelea pe care le prezintă sunt de natură să crească încrederea de noi care am putut răbda atâta, rămânând totuși vii și capabili de o creațiune pe care numai nemăsurata ignoranță a conducătorilor a împiedicat-o până acum.

NICOLAE IORGA

TRECUTE VIEȚI DE DOAMNE ȘI DOMNIȚE

*Învățând istoria, simți că ți se transformă
neîncetat nu numai spiritul, dar și inima și,
contrar metafizicienilor, ești fericit de-a
găzdui în tine nu un suflet nemuritor, ci mai
multe suflete muritoare.*

FRIEDRICH NIETZSCHE*

* *Menschliches, Allzumenschliches / Omenesc, prea omenesc, II, 17*

I
DOMNILE PĂMÂNTENE

LUPTA PENTRU CATOLICISM

Un atare subiect – viețile Doamnelor și domnițelor române întâmpină, pentru început, o greutate din cele mai mari, cea mai mare din toate: lipsa de documentare.

Începând cu veacul al XVI-lea, material pentru descrierea acestor vieți aflăm îndeajuns, bogat uneori, interesant întotdeauna, însă pentru epoca anterioară acest material se face din ce în ce mai rar, abia câteva vești și o searbădă nomenclatură pentru anii 1400 la 1500, iar pentru începuturile neamului în veacul al XIV-lea lipsesc adeseori până și numele nevestelor voievozilor noștri.

Totuși nu se poate începe fără început. Și acest început are, dincolo de domeniul propriu-zis al subiectului nostru, o bogată latură interesantă în strânsă legătură cu viața de altădată a Doamnelor române. E vorba de lupta ce s-a dat în trecut pentru răspândirea catolicismului în meleagurile noastre, luptă care se coboară în timp mult înainte de întemeierea voievodatelor Moldovei și Munteniei.

Când, în anul 1038, regele Ștefan al Ungariei, zis Cel Sfânt, a îmbrățișat creștinismul, iar câțiva ani mai târziu (după schismul din 1054) și-a umplut țara de preoți și de călugări catolici, de biserici, de mănăstiri și de episcopate papistașe, firește c-a încercat în toate chipurile ca vechile așezări românești din Ardeal și din Oltenia (voievodate, banate, cnezate) să fie convertite și ele la catolicism. Ceea ce însă n-a izbutit ungurul să facă atunci a fost înfăptuit de un român, cam două veacuri mai târziu, și anume în anul 1204, de către Ion Assan, împăratul româno-bulgarilor. Acest om, care prin nesămuita lui energie a știut să scuture de lanțurile bizantine atât populația bulgărească, cât și acea românească din întinsele sale domnii, care s-a priceput, întru înfăptuirea planurilor

sale, să capete și sprijinul românilor de dincoace de Dunăre (vlahii din Muntenia și brodnicii din Moldova), acest om a înțeles că pentru menținerea și afirmarea neașteptatei lui puteri, cât și pentru a putea duce mai departe lupta împotriva Imperiului Bizantin, îi trebuie sprijinul papei, care pe vremea aceea deținea în mâinile lui nu numai puterea spirituală, ci și pe cea lumească. Și astfel s-a putut ca în anul 1204 uniunea imperiului asănesc cu biserica din Roma să se înfăptuiască.

Când 40 ani mai târziu, în 1241, Ion Assan al II-lea, fiul lui Assan, s-a lepădat de biserica română, pentru scopuri politice, de altfel analoage – căci Bizanțul căzuse în mâinile cruciaților, formând acum Imperiul Latin din Orient, și lui Ion Assan îi trebuia deci un nou sprijin împotriva veșnicului dușman bizantin, pe care l-a aflat în alianța ce a încheiat cu împăratul din Nicea, ortodox – când deci în anul 1241 Imperiul Româno-Bulgar s-a lepădat de papa, acesta, văzându-și străduirile zadarnice, se adresă regelui Ungariei pentru a-l îndupleca de a face o expediție împotriva necredincioșilor români și bulgari și de a-i aduce din nou, cu sila, la catolicism. Bela al IV-lea, întru împlinirea mandatului său, se pregătea tocmai de a călca teritoriul lui Assan, când se întâmplă evenimentul repercutat în veacuri al năvălirii tătarilor. Din învăl-mășeala care a avut loc atunci a rezultat și desfacerea Imperiului Româno-Bulgar. Bulgarii au urmat totuși, dincolo de Dunăre, a avea o viață națională a lor, foarte slăbită, până la distrugerea statului lor de către turci, iar românii, dincoace de Dunăre, pentru a putea rezista împotriva tătarilor, au fost nevoiți să ceară sprijinul regelui Ungariei, supunându-se lui. Este constatat astăzi documentar că în momentul invaziunii tătare, în 1241, românii dintre Carpați și Dunăre, din ambele părți ale Cîtului, erau organizați în voievodate, probabil sub suzeranitatea Imperiului Româno-Bulgar al Assăneștilor. În Oltenia domnea Lytuon, sau Litovoi, iar în Muntenia (Țara Românească, Terra Blacorum) domnea voievodul Seneslau. Aceștia, supunându-se acum regelui Ungariei, avură din nou a înfrunța strădaniile bisericii romane pentru a-i aduce sau pentru a-i readuce la catolicism, strădaniile care, dincolo de munți, în Ardeal, nu încetaseră defel niciodată și care, o sută de ani mai târziu, au pricinuit descălecatul Moldovei de către Bogdan.

Pe de altă parte, fiind mereu hărțuiți de tătari, iar regele Ungariei, cu toată protecția nominală ce le acorda, fiind prea slab pentru a-i apăra împotriva barbarilor, românii ajunseră cu încetul a înțelege ca a-și uni puterile înseamnă a rezista mai bine cotropitorilor. Astfel, după moartea lui Seneslau (cca 1260), Lytuon, voievodul Olteniei, împreună cu frații lui, a cucerit teritoriul acestuia și l-a unit cu ale lui, înființând astfel unitatea națională dintre Carpați și Dunăre. Douăzeci de ani mai târziu, ei se simțiră destul de tari în noul lor voievodat pentru a încerca de-a se scutura de lanțurile maghiare. Atacând pe regele Ladislau al Ungariei (probabil în banatul Severinului, pe care ar fi vrut să și-l reînsubsească), Lytuon muri în bătălie, iar frate-său Bărbat, făcut prizonier, trebui să plătească o însemnată sumă de bani pentru a se răscumpăra (1285). Urmașii lor, Tucomir și Basarab cel Mare, au rămas supuși coroanei ungurești, până când, după moartea celui din urmă rege arpadian, Basarab s-a scuturat de acea suzeranitate, benevolă la început, prin strălucita victorie ce a repurtat împotriva regelui Carol Robert d'Anjou, lângă Cetatea Argeșului, în anul 1330 (bătălia de la Posada). De aici încolo credința papistașă, nemaiputând fi impusă nici prin arme, nici prin alte mijloace (cum fusese, de pildă, mai înainte prin mijlocul Ordinului Cavalerilor Teutoni și Ioaniți, cărora regii Ungariei le dăduseră celor dintâi Țara Bârsei, iar celor de-al doilea Oltenia și Muntenia într-un fel de apanaj), biserica romană va încerca, după cum vom vedea, de a catoliciza țara prin femei.

Dar, fiindcă procedul acesta a fost încercat în același timp și în Moldova, câteva vorbe mai întâi asupra românilor de la nord.

În Moldova, în tot timpul năvălirilor barbare, de la geți (271) și până în veacul al XII-lea, adică vreo 900 de ani, nu s-au putut constata urme de așezări mai trainice. Au trecut puhoai de năvălitori, au stat o vreme, au venit alții peste ei, care la rândul lor au fost iar alungați de alți nou-veniți. Cumanii singuri au avut o organizare mai temeinică, deși de fapt sediul lor principal era dincolo de Nistru. Totuși, în perioada de liniște de sub dominația lor, așezările au început a se înmulți. Prin anul 1150 documentele și cronicile străine ne arată țara Moldovei locuită de români, ca și Muntenia, ca și Oltenia, ca și întreg Ardealul, ca și Macedonia.

Românii din părțile acestea purtau, cel puțin printre străini, numele de brodnici la sud (de la slavonul *brod* – vad, oameni de pe vaduri, căci locuiau pe margini de râuri) și de bolohoveni la nord (de la boloh, vloh, vlah). Acești bolohoveni aveau cnejii lor și erau așezați între Prut și Nistru, întinzându-se mai mult dincolo de acest râu, spre nord, dar având ramificațiile lor înspre sud și vest, până în munții Carpați. Peste ei, ca și peste toată lumea, s-au năpustit tătarii în anul 1241, adică cam 100 de ani după ce se pot constata primele așezăminte ale acestor strămoși români din Moldova. Cel dintâi veac după năvălirea tătarilor a trebuit să se petreacă, ca pretutindeni, în neîncetate lupte. Abia în anul 1342, când tronul Ungariei fu ocupat de valorosul ei rege Ludovic d'Anjou, acesta hotărî o expediție pentru respingerea lor de la hotarele țării sale. Voievodul Ardealului, Andrei, comanda oștirea acestei expedițiuni, și nobilul român Dragoș din Badeu, Maramureș, se afla printre căpitanii săi. Tătarii fiind învinși și respinși, Dragoș cu familia lui și cu o seamă de alți nobili români maramureșeni-români ungureni, cum îi numesc cronicile noastre, drept dovadă că bolohovenii de dincoace de munți erau români și ei, primiră în dar de la rege pământuri pe malurile Moldovei și se stabiliră acolo, unde le veni cu atât mai ușor a sta cu cât, pe de o parte, ei găsiră pământurile locuite tot de români, fără organizațiune încheată, dar români, iar pe de altă parte, întrucât, deși supuși unguri, se bucurau, din cauza munților ce-i despărțeau de suzeranii lor, de mai multă libertate. Acesta fu adevăratul început al neamului moldovenesc, contopirea românilor de dincolo de munți cu acei de dincoace, primul descălecat, cum l-au numit cronicile.

Dragoș, bătrân, muri doi ani mai târziu, și fiul său Sas îi luă locul.

În timpul acesta, în Maramureș domnea Bogdan, fiul lui Ștefan, nepotul lui Nicolae, voievozi de Maramureș și conți de Udoci. Acest Bogdan, nemulțumit la culme de felul cum înțelegeau ungurii să facă propagandă papistașă, se răzvrăți. Și iată de ce: drept răsplată a trecerii românilor la catolicism, regele dădea renegaților moșii și titluri de nobilime; în felul acesta, nu numai că-i catoliciza, dar îi și maghiariza, scăzând astfel numărul populației românești din regat. Procedeu acesta, care ținea de mult, ajunsese la culme sub

regii angevini. Bogdan, care întruchipa aspirațiile românești de pe atunci, se răzvrăti. Revolta fu înăbușită, oamenii lui pedepsiți, iar voievodatul Maramureșului scos de sub sceptrul lui, care fu dat unei rude a lui Dragoș. Atunci Bogdan, cu o mână de credincioși voinici de-ai lui, cu oameni recrutați mai cu voie și mai cu sila, trecu munții în Moldova, pentru a-și căuta o patrie nouă. Atacând pe Drag, fiul lui Sas, în cetatea lui de la Siret, îi zdrobi oștirea și îl alungă peste munți înapoi, luându-i locul în Moldova. Iată a doua descălecare, descotorosită de legendă, fără vânătoare de zimbru, pe care nici Dragoș, nici Bogdan nu l-au urmărit niciodată nici prin păduri bătrâne, nici pe malul apelor. Stema Moldovei, un cap de bour, era vechea stemă a voievozilor de Maramureș.

Ludovic d'Anjou întreprinse o expediție pentru a pedepsi pe răzvrătitul său vasal și a aduce pe Drag din nou în Moldova, însă, bătut de Bogdan, se întoarce umilit în țara lui ungurească și astfel voievodatul Moldovei căpăta neatârnairea în anul 1359 prin Bogdan, precum voievodatul olteno-muntenesc o căpătase pe a lui prin Basarab, cu 29 de ani înainte (1330).

Moldova fu numită de către străini Bogdania și Muntenia – Basarabia. Numele acesta din urmă a dispărut mai târziu, pentru a fi adoptat de către noi numai pentru partea din preajma Deltei Dunării, care fusese în stăpânirea lui Mircea Basarab, și întins apoi de către ruși, în anul 1812, la partea Moldovei, cunoscută azi sub această denumire.

Și acum, că principatele erau înjghebate și că nu mai erau ordine de primit de la Buda sau de la Roma, credința strămoșească putea înflori în toată pravoslavnicia ei.

Însă, și aici voiam să ajungem, această floare a ortodoxismului a crescut printre spini, care nu o dată erau s-o înăbușe. Precum am arătat, ceea ce Sanctitatea Sa papa de la Roma nu mai putea face prin mijlocirea regelui Ungariei sau a cavalerilor săi teutoni, a încercat a face cu ajutorul primelor Doamne române, care, din întâmplare sau nu, au fost în bună parte catolice.

PRIMELE DOAMNE ALE MUNTENIEI ȘI ALE MOLDOVEI

Doamna Clara a lui Alexandru Basarab

În Țara Românească, noua politică de convertire a Romei avu începuturi anevoioase. Domnii noștri ortodocși aveau, pentru a-și alege soții, vecini ortodocși; în vremea aceea, voievozii români, cu obiceiuri moștenite din străbuni, nu-și alegeau nevestele decât din case domnitoare. Or, în Muntenia, țară așezată între Carpați și Dunăre, alegerea de femei ortodoxe le era ușoară. Țara lor se învecina cu cele trei împărății bulgărești existente pe atunci, cele de la Marea Neagră, de la Târnova și de la Vidin, cu regatul Serbiei, cu al Bosniei și Chir, căci au fost și astfel de încuscriri, cu împărăția Bizanțului în Moldova; dimpotrivă, în afară de îndepărtații stăpânitori ai Moscovei și de abia mai apropiații nobili lituanieni, voievozii noștri nu aveau alegere decât la catolicii unguri și poloni. Din această cauză vom vedea deci că, acolo în nord, încuscriile cu catolicii și în genere influența catolică au fost mai însemnate decât la sud. În adevăr, dacă cercetăm perioada de la 1300 până la 1400, nu găsim, de fapt, pentru Doamnele cunoscute nouă în Muntenia, decât o singură catolică, pe celebra Doamna Clara. Numele nevestelor de Domni dinainte de Basarab cel Mare, adevăratul întemeietor al Țării Românești, nu ne sunt cunoscute. Știm doar atât că Lytuon (Litovoi) și-a măritat o fată cu regele sârbilor, Milutin (cca 1370). [...]

Cât despre Clara, a doua soție a lui Alexandru-Nicolae Voievod, cel care a domnit între anii 1330 și 1364, ea era din neamul banilor unguri de Severin, conți de Doboka. Se știe că pe vremea aceea ținutul Mehedinți și partea de vest a Gorjului aparțineau coroanei ungare. La sfârșitul veacului al XIII-lea aflăm acolo pe un puternic

senior transilvan, Ștefan Mikud Kukenus, numit ban de Severin și primind în apanaj de la rege un întins domeniu, compus din satele Dăbăcești, Runcu, Bâlta, Brădiceni, Stroești, Stolojeni etc., care domeniu fu erijat în comitat ereditar. Ștefan Mikud avu patru fii, pe Ion (Ianoș), Dumitru, Nicolae și Petru. Ei moșteniră de la tatăl lor domeniul Dăbăceștilor, în părți egale, purtând cu toții titlul de conte, iar Ion, cel mai mare din fii, moșteni și bănia Severinului. Clara era fata acestuia, și căsătoria ei cu voievodul Țării Românești însemna nu numai o întărire a neamului ei în ținuturile noastre, cât mai ales un nou mijloc de-al papei de-a încerca răspândirea catolicismului la noi.

Doamna Clara, fiind bigotă și în strânse legături cu regele Ungariei și cu papa, și-a petrecut viața de Doamnă în Curtea de Argeș, atât în timpul domniei soțului ei, Alexandru Voievod, cât și într-a fiului ei vitreg, viteazul Vodă Vladislav, căutând să convertească pe soț, pe fiu, pe fratele ei, pe boieri și tot poporul la adevărata credință creștinească, după părerea ei, catolicismul. Cu toate aceste strădanii, cu toate că era înconjurată de preoți și de misionari papistași, cu toată corespondența ce întreținea cu scaunul papal din Roma, ea nu reuși să catolicească decât numai una din fetele ei, Ana, care ajunsese nevestă de crai, a lui Strașimir, țarul Bulgariei. Biserica papistașă din Curtea de Argeș a fost făcută de ea, acea biserică ale cărei pitorești ruine se mai văd și astăzi, pe un deal, în mijlocul grădinei publice din acel orașel de provincie, fostă glorioasă capitală a Țării Românești. Această ruină, acum 120 de ani, a fost luată de un călugăr englez călătorind prin țările noastre, Mister Clarcke, drept un templu roman, ca dovadă că civilizația și cultura nu sunt numaidcât gemene surori.

Un alt succes trecător al Doamnei Clara fu cel de a influența pe fiul ei vitreg, Vladislav I, după ce acesta, în anul 1369, încheiase definitiv pacea cu regele Ungariei, a-l influența sau poate a-l sili să cheme un episcop catolic din Transilvania în Țara Românească, pentru a sfinți aici biserici și altare, pentru a ierta păcate și a judeca pricini. Ceea ce dovedește de altfel că numărul catolicilor din țară era totuși destul de mare. Papa, la auzul acestei vești, fu cuprins iar de fiorii nădejdei, scrise lui Vladislav Voievod (1370) pentru a-i mulțumi de buna lui voință și pentru a-l îndemna și a-l

ruga să treacă el însuși la catolicism, încredințându-l că astfel va deveni un atlet al lui Christ, care în orice timp și în orice împrejurare va avea sprijinul scaunului papal. Drept răspuns la această epistolă și sfătuit fiind de sfântul Nicodim al Tismanei, care până la moarte a luptat împotriva tendințelor „eretice“ ale Clarei, Vladislav înființă la Severin, adică la chiar marginea țărilor catolice, o a doua mitropolie română ortodoxă. Papa o fi mușcat din buze, iar ce a făcut Doamna Clara istoria nu ne spune. De altfel, istoria nu ne spune despre Doamna Clara aproape nimic altceva decât cele înșirate mai sus. Tot restul e închipuire, iar Alexandru Davila, în celebra lui dramă *Vlaicu Vodă*, s-a priceput a da acestei închipuiri o formă care l-a așezat în fruntea listei bunilor noștri scriitori.¹ [...]

Despre Doamnele primilor descălecători nu știm nimic. De altfel, Dragoș Vodă și fiul său Sas nu mai pot fi priviți astăzi, după datele istoriografiei moderne, ca voievozi moldoveni. Ei erau nu numai vasalii regelui Ungariei: erau procuratorii lui, un fel de guvernatori de provincie. Abia când, după moartea lui Sas, Bogdan din Cuhnea, fost voievod al Maramureșului și conte de Ugoci, răzvrătindu-se contra craiului Ungariei, năvăli cu oamenii lui în Moldova, atacă pe Drag, fiul și moștenitorul lui Sas, îl învinse la Siret, reședința lui, și-l alungă dincolo de munți, împreună cu toți cei rămași credincioși coroanei lui Arpad, abia de atunci putem vorbi de o țară independentă și de un prim Domn al Moldovei.

Acest Domn a venit în Moldova bătrân, cu o nevastă bătrână, Maria, o polonă catolică. Faptul că fostul voievod al Maramureșului ținea o catolică dovedește că nu atât ura împotriva acestei credințe făcuse pe Bogdan să se răzvrătească împotriva regelui său, cât sistemul ce aveau angevinii de a desnaționaliza pe români.

Întemeierea Moldovei o datorăm deci mai curând unui fenomen etnic decât religios, deși, după cum am văzut, legătura între aceste fenomene era foarte strânsă. În tot cazul, lucru de importanță pentru scurgerea evenimentelor viitoare, prima Doamnă a Moldovei a fost deci o catolică, Doamna Maria a lui Bogdan Voievod.

1. Vlaicu Vodă, care și-a spus numai Vladislav Voievod, era înșurat cu fata lui Ștefan al Bosniei (Șt. Greceanu, *Genealogii*, tabla Basarabilor).

CUPRINS

<i>Notă asupra ediției</i>	5
<i>Prefață</i>	
de Nicolae Iorga	7

I. DOMNIILE PĂMÂNTENE

Lupta pentru catolicism	13
Primele doamne ale Munteniei și ale Moldovei	
Doamna Clara a lui Alexandru Basarab	19
Familia lui Ștefan cel Mare	22
Doamnele din veacul al XV-lea	
Doamna și domnițele lui Neagoe Basarab	31
Doamna Elena a lui Petru Rareș	37
Doamna Ruxanda a lui Lăpușneanu	45
Doamna Chiajna a lui Mircea Ciobanul	52
Doamna Ecaterina a lui Alexandru Voievod	64
Ultimele doamne din veacul al XVI-lea	
Doamna Maria a lui Iancu Sasu și idila din Veneția	73
Familia lui Mihai Viteazul	81
Doamna Elisabeta Movilă	90
Domnițele Movileștilor – principesa Catrina Korecki	106
Doamna Elena a lui Matei Basarab	113
Doamnele Tudosca și Ecaterina ale lui Vasile Lupu	119
Domnițele lui Vasile Lupu	137
<i>Principesa Maria Radziwill</i>	137
<i>Domnița Ruxanda</i>	142
Doamna Dafina Dabija	158

Doamne de la sfârșitul veacului al XVII-lea	
Tragedia Brâncovenilor	161
Familia lui Dimitrie Cantemir	185

II. EPOCA FANARIOTĂ

(1714–1821)

Familia Mavrocordat	
Nevestele lui Nicolae Vodă	219
Familia Ghica	
Doamna Zoe a lui Grigore Vodă al II-lea	226
Răpirea Bucovinei și moartea lui Grigore Vodă al III-lea	232
Familia Ipsilanti	
Alexandru Vodă, Doamna Ecaterina și fiii lor	247
Familia Mavroyeni	
Doamna Mărioara și minunatul ei soț	273
Familia Hangerli	
Doamna voievodului Constantin	299
Familia Moruzi	
Doamna Smaragda a lui Constantin Vodă	309
Doamna Zoe a lui Alexandru Vodă	314
Familia Callimaki	
Doamna Ralița a lui Ion Vodă	326
Doamna Ruxanda a lui Alexandru Vodă	336
Callimaki Scarlat Vodă și teatrul în limba română	344
Familia Caradja	
Nicolae Vodă, Doamna Tarsița și familia lor	351
Ion Vodă, Doamna Elena și domnița Ralú	356
Familia Suțu	
Doamna Eufrosina a lui Alexandru Vodă și domnițele ei	365

III. RESTAURAREA DOMNIILOR PĂMÂNTENE

(1822–1848)

Ecaterina Doamna a lui Ion Sandu Sturza	385
Nevestele lui Grigore D. Ghica Voievod	
Domnița Maria Hangerei și Eufrosina Săvescu	411
Alexandru Vodă Ghica și contesa van Suchteln	439

Mihai Vodă Sturza și nevestele sale	
Elisabeta Rosetti și Smaranda Vogoridi	449
Mama, nevestele și fetele lui Grigore Vodă Ghyka al Moldovei	487
Nevestele lui Gheorghe Vodă Bibescu	
Joița Brâncoveanu-Mavrocordat	
și Marița Vacărescu-Ghica	53 ^a